

«ХИМЕРНА ПРОЗА» ВАСИЛЯ ЗЕМЛЯКА ТА В. ДРОЗДА. ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ

Ірина Поліщук

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Валерій Башманівський

кандидат філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Головною особливістю творів химерної прози Василя Земляка та Володимира Дрозда є система фантастичних та міфологічних елементів, які письменники використовують у своїх творчих пошуках, щоб створити особливий світ оповідей.

Творчість В. Земляка та В. Дрозда в контексті реалізації ідей «химерної прози» вивчали науковці М. Ільницький, М. Павлишин, Л. Масенко, О. Вощенко, О. Журавська, Н. Кобилко, Д. Куриленко та інші. У своїх студіях науковці наголошують на стильових особливостях химерного роману та його основних рисах. Так, Н. Кобилко зазначає: «У химерному романі ми спостерігаємо поєднання літератури та фольклору, модифікацію жанрів і стилів та прилаштування їх до вимог сучасного суспільства» [5, с.168].

«Химерна проза» – це модифікована фантастика, що відновилася в українській літературі ХХ століття. Це роман із «химерами», «чортівнею», «козацькими пригодами» У Академічному тлумачному словнику за редакцією Бусел В. Т. знаходимо пояснення групи лексичних значень лексеми «химерний», а саме: «... химерний – який викликає подив, незвичний, чудернацький, потворний, сповнений несподіванок, вередливий, нездійснений, нереальний, неправдоподібний, складний, незрозумілий, заплутаний» [5].

Як бачимо, різноманітні думки щодо «химерної прози» в українській літературі вказують на те, що нині ще розглядаються думки, щодо специфіки терміну, яким можна було б охарактеризувати це явище. Дослідники виділяють основні види химерної прози, а саме: «фольклорно-філософська» (Г. Насмінчук), «умовно-іронічна» (Г. Сивокінь), «лірико-гротескова» (М. Стрельбицький), «фольклорна», «фольклорно-міфологічна», «фольклорно-алегорична» та «умовноалегорична» (В. Дончик), «проза, яка спирається на власну письменницьку та фольклорну традицію» (В. Чайковська).

Про творчість В. Земляка влучно висловився Г. Сивокінь: «Порівняно невеликий за обсягом доробок з виразним звучанням у літературному процесі, неповторним колоритом надійно прописаний на стильовій палітрі нашого письменства» [4, с.19].

П. Майдаченко у статті «Поетика умовності у В. Дрозда» зазначає, що автор намагається виразити через застосування алогізмів і побутової гротескності, які можуть це передати більш тонко, ніж традиційні засоби. Письменник показує егоїзм суспільства через ірраціональне повсякдення. Сміх є характерною рисою українського народу. Жарти пронизують усе життя українців.

Особливості поетики «химерної прози», наголошує Н. Кобилко, полягають у відсутності основного сюжету, у насиченні твору гумористичними прийомами, наявністю фантастичних рис, широким використанням фольклорних жанрів і структурних елементів міфопоетики. Поява химерної прози в українській літературі

з 50-х до 70-х років ХХ століття зумовила підвищення інтересу авторів до різних традиційних форм як засобу інтелектуально-філософського кількісного осмислення людського буття, а також переоцінку «минулого» фольклору як стереотипізуючої, нівелюючої «масової культури», що викликало «захисну реакцію» літератури. «Химерна проза» представлена переважно в жанрі роману де реальність поєднується з фантастичним і традиційним. «Химерна проза» як літературне явище є синтезом національної, фольклорної та літературної традицій. Тому термін «химера» є найбільш відповідним для цього поняття.

Творчі пошуки В. Земляка та В. Дрозда, хоч і належать до однієї стилістичної течії та мають спільні риси, вони багато в чому оригінальні та несхожі між собою. Письменники вже у ранніх творах торкаються важливих суспільно побутових та морально-філософських проблем (способу життя селян, особливостей їхнього світогляду, духовного світу та власної самоідентифікації, зокрема національної, тощо), що в міру власного світовідчуття втілює в художніх формах химерної стилістики. Особливості наративу (всезнаючий оповідач, відсутність діалогів, використання не власне прямого мовлення) створюють враження правдивості зображеного, при цьому загальний іронічний тон та народний гумор унаочнюють для читача умовність описаної ситуації. Яскрава образність творів та специфіка використаних художніх засобів (гіпербола, символ, метафора, тощо) спрямовані на втілення головної ідеї, що згодом стає провідною у творчості митців: основою буття людини є народний гуманізм, що спирається на духовне надбання своїх пращурів. Так, у творі Василя Земляка символ «лебидина зграя» вказує на шлях, переліт, дорогу. Тобто автор зображує людські долі – різні дороги, різні шляхи і ширше – на національному ґрунті історію українського народу. Цікавими є погляди В. Дрозда, які автор презентує у творі «Ірій» де немає чіткої межі між реальним та казково-нереальним світами, в яких паралельно існує головний герой.

У прозі обох письменників простежується певна розбіжність у підходах до висвітлення подій, змалюванні портретів персонажів. «Химерна проза» – це складне естетичне явище. Вона не має чіткого жанру, тому можна говорити про експериментальну, інтелектуальну, філософську оповідь. Немає єдиного погляду на художню спрямованість тексту. Одна й та ж робота може мати такі визначення: біографічна, психологічна, лірико-філософська з елементами міфології та інші. Можливо, багатозначність пов'язана з техніками та засобами, які химерна проза запозичує з інших стилістичних напрямків. У сучасному літературознавстві існують різні трактування стилістичних особливостей химерного роману та його основних рис.

Отже, творчі пошуки Василя Земляка та Володимира Дрозда хоча й належать до однієї стильової течії та мають спільні характеристики, багато в чому є оригінальними, несхожими один на одного. Дослідники досі виокремлюють у їхній творчості різну жанрову специфіку, вживаючи терміни «гротескно-сатиричного роману», «філософського» або «роману-балади» та «лицарського», «пригодницького роману» – проте більшість погоджується з думкою, що саме акцент на неочікуваному, надзвичайному, міфологічному, фантастичному, якими наповнені ці тексти, допомагало авторам творити оригінальні художні світи.

Список використаних джерел:

1. Денисюк І. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст. Львів: Академічний експрес, 2019. – 277 с.

2. Дзюба І. Є поети для епох / І.М.Дзюба. К.: Либідь, 2018. 208с.
3. Журавська О.В. Жанрові аспекти дослідження химерного роману в українському літературознавстві. Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. Вип. 2. С. 114–117.
4. Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. Кн. II. Част. II (1960-1990-ті роки) / За ред. Г. Дончика. К., 2015. 512 с.
5. Літературознавчий словник-довідник/за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. К.: Академія, 2016. 752 с.
6. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua>.
7. Чайковська В.Т. Українська химерна проза: історія народження терміна / В.Т. Чайковська // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. Вип. 26. 2016. с. 79-82.